

zhurnal "Osvita rehionu", 2 URL: <http://social-science.com.ua/article/456> [in Ukrainian].

5. Lepekh, S.M. (2010). Simeine pravo Ukrainy : navchalnyi posibnyk. [Family law of Ukraine: a textbook]. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet im. Ivana Franka [in Ukrainian].

6. Pylypenko, Yu.O. (2015). Protsesualni osoblyvosti rozghliadu sudamy sprav pro vstanovlennia faktychnykh shliubnykh vidnosyn. [Procedural features of court proceedings on the establishment of de facto marital relations]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya Yurysprudentsiia*, 13, 43–45 [in Ukrainian].

7. *Pro derzhavnu reiestratsiiu aktiv tsyvilnoho stanu*. (2010, July 01). Zakon Ukrainy № 2398-VI. [On state registration of civil status acts]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 38, 509 [in Ukrainian].

8. *Pro zastosuvannia Konstytutsii Ukrainy pry zdiisnenni pravosuddia*. (1996). Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy № 9 from 01.11.96. [On the application of the Constitution of Ukraine in the administration of justice]. *Biuletyn zakonodavstva i yurydychnoi praktyky Ukrainy*, 5, 63 [in Ukrainian].

9. *Pro zastosuvannia sudamy okremykh norm Simeinoho kodeksu Ukrainy pry rozghliadi sprav shchodo batkivstva, materynstva ta stiahnennia alimentiv*. (2006, May 15). Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy from 15.05.2006 № 3. [On the application by courts of certain provisions of the Family Code of Ukraine in cases of paternity, maternity and recovery of alimony]. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*, 7, 16-20 [in Ukrainian].

10. Rozghon, O. (2016). Pravovyi rezhym maina osib, yaki prozhyvaiut odniieiu simieiu bez reiestratsii shliubu. [Legal regime of property of persons living in one family without marriage registration]. *Mala entsyklopediia notariusa*, 5 (89), 164-173 [in Ukrainian].

11. Safonchyk, O. I. (2018). Shliubni pravovidnosyny v Ukraini: teoriia i praktyka. [Marital relations in Ukraine: theory and practice]. *Doctor's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

12. Simeinyi kodeks Ukrainy. (2002, January 10). [Family Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 21-22, 135 [in Ukrainian].

13. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. (2003, January 16). [Civil Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 40-41, 356 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2022

УДК 347

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-12-34-39

Марценко Наталія Степанівна,

кандидат юридичних наук (PhD),

доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики

Західноукраїнського національного університету

e-mail: nata.martsenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0947-5179>

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ, СПРИЧИНЕНУ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Проведено дослідження особливостей цивільно-правової відповідальності за шкоду, спричинену штучним інтелектом. Наголошено на особливій актуальності обраної тематики, з огляду на значний позитивний потенціал технологій ШІ та доцільності мінімізації негативних ризиків використання ШІ і пов'язаного із цим відшкодування завданої шкоди. Тому метою даного дослідження є визначення особливостей застосування цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану ШІ, виходячи із норм права, які на сьогодні закріплені у ЦК України та з урахуванням досвіду правозастосування зарубіжних країн.

Проаналізовано розуміння, види та підстави застосування цивільно-правової відповідальності. Зокрема, детально проаналізовано норми права, що стосуються деліктної відповідальності. Деліктна відповідальність охоплює відповідальність за винну людську поведінку та за інші види делікту, які спричинені речами або тваринами. Обов'язок відшкодування завданої шкоди пов'язаний із діями чи бездіяльністю особи або іншим явищем, якщо воно стало причиною заподіяння шкоди.

Розглянуто можливість застосування норм Цивільного кодексу України для відшкодування шкоди, спричиненої штучним інтелектом. Обґрунтовується, що правові норми, які стосуються відповідальності за шкоду, заподіяну небезпечним продуктом, наразі є чи не єдиними, що можуть застосовуватися до речей, обладнаних штучним інтелектом, хоча відповідальність за цим принципом теж має певні обмеження, які слід враховувати.

Проаналізовано норми Європейського деліктного права, що можуть бути застосовані для відшкодування шкоди, завданої штучним інтелектом. Запропоновано шляхи вдосконалення чинного цивільного законодавства України в частині відповідальності за шкоду, спричинену штучним інтелектом, для мінімізації негативних наслідків застосування даних технологій у різних сферах життя суспільства та держави.

Ключові слова: штучний інтелект, цивільно-правова відповідальність, делікт, санкції, відшкодування шкоди.

Martsenko N. CIVIL LIABILITY FOR DAMAGES, CAUSED BY ARTIFICIAL INTELLIGENCE

A study of the peculiarities of civil liability for damage caused by artificial intelligence was conducted. The special relevance of the chosen topic is emphasized, given the significant positive potential of artificial intelligence technologies and the feasibility of minimizing the negative risks of artificial intelligence use and related compensation. Therefore, the purpose of this study is to determine the specifics of civil liability for damage caused by artificial intelligence, based on the rules of law currently enshrined in the Civil Code of Ukraine and taking into account the experience of foreign countries law enforcement.

The understanding, types and grounds for the application of civil liability are analyzed. In particular, the rules of law relating to tort liability are analyzed in detail. Tort liability includes liability for culpable human conduct and for other types of torts caused by things or animals. The obligation to compensate for the damage caused is related to the actions or inaction of the person or other phenomenon, if it was the cause of the damage.

The possibility of applying the norms of the Civil Code of Ukraine to compensate for damage caused by artificial intelligence is considered. It is argued that the legal rules on liability for damage caused by a dangerous product are currently the only ones that can be applied to things equipped with artificial intelligence, although liability under this principle also has certain limitations that should be taken into account.

The norms of European tort law that can be used to compensate for damage caused by artificial intelligence are analyzed. Ways to improve the current civil legislation of Ukraine in terms of liability for damage caused by artificial intelligence, to minimize the negative consequences of the use of these technologies in various spheres of society and the state was suggested.

Key words: artificial intelligence, civil liability, tort, sanctions, damages.

Постановка проблеми. Надзвичайно широкі галузеві перспективи використання Штучного Інтелекту (далі - ШІ) у багатьох важливих сферах життя суспільства та держави, таких як охорона здоров'я, безпека та оборона, автономний транспорт, виробництво, сільське господарство, професійні послуги, державне управління і т.д., вимагають чіткого нормативного визначення особливостей користування даними технологіями та визначення міри відповідальності за шкоду, яка спричинена або може бути спричинена використанням ШІ. Крім того, активний розвиток ШІ та використання його у торгівлі як товару і помічника для просування товарів на ринку, обумовлюють необхідність встановлення правил щодо відповідальності за його недоліки. Однак, на даному етапі розвитку ШІ у праві, значна частина регулюючої правової бази здійснюється через перехресне застосування правил і положень, що регулюють традиційні інститути, такі як відповідальність за продукт, конфіденційність даних, інтелектуальна власність, дискримінація та права на робочому місці.

Зважаючи на значний позитивний потенціал технологій ШІ, вони також несуть негативні ризики, такі як ризик несправедливих, неправових або дискримінаційних результатів. Саме тому виробники ШІ повинні забезпечити прозорість ШІ для споживачів, пояснювати, як алгоритми приймають рішення та гарантувати їх справедливості, надійності і емпірично обґрунтованості, а також нести відповідальність за дотримання норм права, етику, справедливості і недискримінацію. Ряд держав, які активно сприяють розвитку ШІ, намагаються через правове регулювання вплинути на ШІ, регулюючи ті правовідносини, де він активно застосовується. Однак, відсутність належного правового механізму контролю (наприклад, спеціальних державних органів, які б здійснювали системий контроль за виробниками ШІ) та відсутність належного правового регулювання відповідальності за дії ШІ створює передумови для численних порушень прав користувачів даних технологій. Окрім того, викликом усталеному правовому порядку саме з точки зору відповідальності є активні розробки ШІ, здатного до машинного навчання та можливості прийняття рішень без участі людини. Це створюватиме передумови для обговорення питання про справедливості застосування майнових санкцій до користувачів ШІ, які абсолютно не впливають на роботу ШІ з огляду на його автономність. Тому очевидно, що створення такого ШІ обов'язково повинно орієнтуватися на інтереси людини ще на етапі його проектування та будуватися на заходах щодо дотримання правових норм так як нездатність підтримувати цілісність і безпеку систем ШІ може призвести до відсутності довіри громадськості та в подальшому перешкоджатиме впровадженню і розвитку даних технологій.

Важливо, що у цивільному праві України інститут відповідальності є одним із способів впливу на учасників цивільних правовідносин, що визначається межами дозволеної та необхідної поведінки. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 14 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) належна правомірна поведінка учасників цивільних правовідносин забезпечується засобами заохочення, а також заходами відповідальності, що встановлюється договором або актами цивільного законодавства [1]. Однак занепокоєння щодо потенційного зловживання або негативних неавтоматичних наслідків використання ШІ, спонукають до зусиль з вивчення та розробки стандартів надійності систем ШІ та справедливої відповідальності. Тому, питання відповідальності при використанні технологій ШІ є надзвичайно актуальним для забезпечення стабільності цивільних правовідносин, в яких ШІ займає вагоме місце.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження поняття та сутності цивільно-правової відповідальності залишається предметом активних дискусій незважаючи на величезний масив наукового матеріалу, присвяченому даному питанню. Зокрема, проблематику цивільно-правової відповідальності досліджували такі вчені як С.М. Бервено, М.І. Брагінський, І.С. Канзафарова, В.В. Луць, О.О. Отрадна та інші. Разом із тим багато положень залишаються дискусійними і потребують уточнення, а особливо у частині норм, які можна застосовувати до шкоди, завданої ШІ. Питання цивільно-правової відповідальності

за шкоду, завдану ШІ, є малодослідженим у зарубіжних наукових джерелах, а в українській цивілістичній науці – практично недослідженим, тому спонукає до наукових пошуків вирішення даної проблеми.

Метою статті є визначення особливостей застосування цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану ШІ, виходячи із норм права, які на сьогодні закріплені у ЦК України та з урахуванням досвіду правозастосування зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, цивільно-правова відповідальність являє собою негативний вплив на правопорушника через покладання на нього додаткових цивільно-правових обов'язків або позбавлення належних йому суб'єктивних прав. В залежності від підстав застосування виділяють відповідальність договірну та недоговірну (деліктну). Основна відмінність договірної відповідальності від недоговірної полягає в тому, що її форми та розміри можуть визначатися як законом, так і безпосередньо в договорі (наприклад, неустойка у вигляді штрафу чи пені, визначеної законом, може бути збільшена або зменшена сторонами в договорі), а недоговірна відповідальність визначається тільки законом. Також, договірна відповідальність настає в разі порушення договірного зобов'язання, а недоговірна при заподіянні правопорушення боржником, який не перебував із кредитором у договірних правовідносинах (наприклад, відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою) [2]. Саме механізм відповідальності дає змогу вплинути на правопорушника у першу чергу через майнові санкції, які підлягають стягненню на користь потерпілої сторони. Крім того, компенсаційний характер відповідальності в цивільному праві має на меті відновити майновий стан потерпілої сторони, що свідчить про обов'язкове повне відшкодування завданої шкоди.

Деліктна відповідальність охоплює відповідальність за винну людську поведінку та за інші види делікту, спричинені речами або тваринами, тому обов'язок відшкодувати шкоду напряду пов'язаний із діями чи бездіяльністю особи чи іншим явищем, якщо воно стало причиною заподіяння шкоди [3, с. 338-340].

Деліктна цивільно-правова відповідальність у цивільному праві України характеризується, зокрема, такими основними рисами: 1) відшкодування шкоди відбувається на підставі імперативних норм; 2) це відповідальність одних осіб за шкоду, завдану іншими (статті 1176, 1177, 1178 ЦК України); 3) може настати без вини заподіювана шкоди (ст. 1187 ЦК України); 4) можливість відшкодування шкоди, завданої потерпілому правомірними діями у стані крайньої необхідності (ст. 1171 ЦК України) [1]. Загалом, деліктна відповідальність охоплює відповідальність за: 1) зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої працівником юридичної або фізичної особи, органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування чи їх посадовими або службовими особами (статті 1170, 1172-1175 ЦК України); 2) зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої незаконними діями правоохоронних органів (ст. 1176 ЦК України); 3) зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми, недієздатними та особами, які не усвідомлюють значення своїх дій та (або) не можуть керувати ними (статті 1178-1186 ЦК України); 4) зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки (статті 1187, 1188 ЦК України); 5) зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого (статті 1195-1208 ЦК України); 6) зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) (статті 1209-1211 ЦК України) [1].

Загальними підставами виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди є: 1) наявність шкоди в потерпілого; 2) протиправна поведінка заподіювача шкоди; 3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою; 4) наявність вини особи, яка завдала шкоди. Сукупність даних умов є загальними підставами цивільно-правової відповідальності за завдану шкоду.

Слід відміти, що такі положення про деліктну відповідальність в українському цивільному праві загалом відповідають європейським нормам деліктної відповідальності (Принципам європейського деліктного права), які передбачають обов'язок відшкодування шкоди у трьох випадках: шкоди, заподіяної з власної вини; шкоди, заподіяної небезпечною діяльністю на підставі ризику; та шкоди, заподіяної іншими особами (відповідальність за інших). При цьому, обсяг відповідальності залежатиме від таких обставин як: можливості розумної особи передбачити шкоду під час діяльності, враховуючи, зокрема, близькість у часі чи просторі між шкідливою діяльністю та її наслідком, або величина шкоди по відношенню до звичайних наслідків такої діяльності, характер і вартість охоронюваного інтересу, підстава відповідальності, ступінь звичайних ризиків для життя та захисна мета правила, яке було порушено [4].

Відповідно до принципів європейського деліктного права, відповідальність за винну поведінку полягає у навмисному або необережному порушенні необхідного стандарту поведінки (необхідний стандарт поведінки – це розумна особа, яка враховує характер і цінність захищених інтересів, безпеку діяльності та досвід, якого слід очікувати від особи, яка її здійснює (ст. 4:102 Принципів) [4].

Відповідальність за ознакою ризику включає переважно небезпечні види діяльності: чим небезпечніша діяльність – тим суворіша відповідальність за завдану шкоду. Відповідно, діяльність є надзвичайно небезпечною, якщо вона створює передбачуваний і дуже значний ризик заподіяння шкоди, навіть якщо при її управлінні дотримуються всі належні умови.

Важливо, що відповідно до вищезазначених положень українського та європейського цивільного законодавства, відповідальність несе суб'єкт цивільного права. Тому ШІ може бути притягнутий до відповідальності лише за умови надання йому у законодавстві правового статусу суб'єкта права. Однак, за

наявних обставин, відповідальність за шкоду, завдану ШІ, нести фізичні або юридичні особи (як у випадку з тваринами, неповнолітніми чи малолітніми або психічно хворими особами).

У сучасному цивільному праві України, як і у цивільному праві більшості країн світу, з огляду на ті умови розвитку технологій, які на сьогодні існують, немає підстав для надання ШІ правосуб'єктності. Саме відсутність правосуб'єктності призводить до неможливості нести відповідальність за власні вчинки, тому якщо ШІ завдає шкоди, відповідальність за це повинна, нести фізична або юридична особа (дієздатні суб'єкти цивільних прав (правовідносин)). Тому варто проаналізувати, які правила деліктної відповідальності можуть застосовуватися у разі заподіяння шкоди ШІ, хто повинен нести відповідальність за таку шкоду і чи відповідають чинні положення ЦК України особливостям шкоди, заподіяної ШІ.

Загалом, відповідальність за вчинки інших людей пов'язана з необхідністю однієї особи відшкодувати шкоду, завдану іншою особою. Для прикладу, ст. 1178 ЦК України передбачає, що шкода, завдана малолітньою особою, відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою. Дане положення також поширюється на випадки, коли малолітня особа завдала шкоди під час перебування під наглядом навчального закладу, закладу охорони здоров'я чи іншого закладу, що зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, а також під наглядом особи, яка здійснює нагляд за малолітньою особою на підставі договору, ці заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Якщо малолітня особа завдала шкоди як з вини батьків (усиновлювачів) або опікуна, так і з вини закладів або особи, що зобов'язані здійснювати нагляд за нею, батьки (усиновлювачі), опікун, такі заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду у частці, яка визначена за домовленістю між ними або за рішенням суду. Крім того, обов'язок осіб відшкодувати шкоду, завдану малолітньою особою, не припиняється у разі досягнення нею повноліття. Після досягнення повноліття особа може бути зобов'язана судом частково або в повному обсязі відшкодувати шкоду, завдану нею у віці до чотирнадцяти років життя або здоров'ю потерпілого, якщо вона має достатні для цього кошти, а особи, які визначені частиною першою цієї статті, є неплатоспроможними або померли [1].

Стаття 1179 ЦК України передбачає, що у випадку завдання шкоди неповнолітньою особою, вона нести відповідальність самостійно на загальних підставах. Однак, у разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Даний обов'язок припиняється після досягнення особою, яка завдала шкоди, повноліття або коли вона до досягнення повноліття стане власником майна, достатнього для відшкодування шкоди [1].

У цьому розумінні, якщо ШІ прирівнювати до дітей, то до батьків може бути застосована відповідальність за халатність та неналежний рівень догляду [5]. Крім того, поведінка дітей керується батьками і часто може змінюватися відповідно до впливу батьків [6]. Однак, порівняння ШІ та дітей для обґрунтування питання відповідальності є сумнівним з фундаментальних причин - основні суспільні цілі стосовно ШІ та дітей різні [7]. Коли діти виростають вони стають повноправними і незалежними суб'єктами права у суспільстві, а ШІ загалом залишається під контролем людини (навіть можливості машинного навчання і передбачуваність дій ШІ не змінюють їх мети перебувати під контролем людини) [7].

Стаття 1172 стосується відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою та передбачає положення про відшкодування шкоди, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків [1]. Теоретично, це положення не поширюватиметься на ШІ, оскільки стосується лише шкоди, заподіяної фізичною або юридичною особою. Однак, видається, відповідальність за ознакою вини у виборі ШІ, завданням якого було б виконання конкретної дії, могла б покластися на особу, яка зробила цей вибір, всупереч рекомендаціям виробника щодо обсягу навичок ШІ. Дія всупереч рекомендаціям виробника ШІ тоді була б підставою для відповідальності за дії ШІ.

Фактично, можливість порівняння ШІ та працівника є допустимою в рамках відомої у США та країнах ЄС доктрини відповідального начальника [8] та передбачає, що роботодавець несе відповідальність перед третіми особами за жорстокі вчинки своїх працівників [9]. Однак є багато проблемних питань, що в першу чергу пов'язані із постійним удосконаленням ШІ та його можливістю приймати рішення автономно. При цьому, не важко припустити, що навіть автономність у прийнятті рішення та покладення вини на ШІ у кінцевому випадку не дасть змоги відшкодувати завдану шкоду. Саме тому власник повинен нести відповідальність за дії ШІ, навіть якщо вони виходять за рамки зайнятості і не були ним керовані, а продукують ШІ самостійно [7]. Це свідчить тільки про те, що роботодавець повинен розуміти ризики використання складних та автономних технологій ШІ, що в першу чергу пов'язані із можливою втратою контролю над його діяльністю (зокрема, над способами і засобами роботи ШІ).

У науковій літературі також є спроби провести аналогію ШІ із тваринами у питанні відповідальності. На перший погляд така теорія виглядає правдоподібною, оскільки і тварини, і ШІ це сутності, що можуть мислити і діяти незалежно від своїх власників-людей [10]. Метою порівняння ШІ з тваринами є не повне його ототожнення, а обґрунтування передбачуваності дій ШІ і тварин з точки зору

користувача. Однак, тварини діють відповідно до природних інстинктів, тоді як ШІ керовані алгоритмічними процесами, «подібними до раціонального мислення людини» [8] і саме у цьому проявляється їх різна сутність - тварини мають біологічний характер, ШІ - механічний. Тим не менше, у США та ЄС деякі юристи пропонують норми відповідальності, що регулюють відповідальність за дії диких та домашніх тварин застосовувати до ШІ та його власників.

В рамках українського законодавства застосуванню підлягала б стаття 1187, яка передбачає відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки. Однак, дана норма виглядає корисною не стільки з погляду аналогії із тваринами, скільки із можливістю розуміння ШІ джерелом підвищеної небезпеки. У цьому контексті, Серга визначив джерело небезпеки як «специфічний об'єкт фізичного світу, який має специфічні властивості» і як приклад приводить ШІ, який є небезпечний з огляду на його здатність збирати інформацію з оточення та реагувати автономно [8]. Однак, чим більше автономні системи проникають у наше життя, тим менша ймовірність визнати їх небезпечними [9]. Можливо, правильно було б класифікувати технології ШІ за певними факторами, такими, наприклад, як рівень самостійності, можливість навчання, рівень ризику. Це дало б змогу здійснити градацію даних технологій як об'єктів права та до більш ризикових застосовувати суворіші правові вимоги.

Фактично, жодну норму із вище проаналізованих, застосовувати у сьогоденних умовах до ШІ неможливо. Однак, децю інша ситуація складається із відповідальністю за шкоду, заподіяну внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг), що передбачена ст. 1209 ЦК України. Все ж, проблема можливого застосування даної норми полягає у тому, що стосується вона більшою мірою нерухомого майна або виконаних робіт чи наданих послуг. Крім того, дані правила застосовуватимуться, лише якщо ШІ класифікуватиметься як товар, продукт. Однак ШІ, що в більшості розуміється як комп'ютерна програма, не є річчю, так як згідно з положеннями ЦК України річ має бути відчутною та відокремленою від природи (наприклад, літературний твір не є річчю). Тому річчю може бути лише пристрій, оснащений ШІ.

При цьому, положення про те, що відповідальність за небезпечний продукт нести виробник, який поставив продукт на ринок, є важливими для користувачів ШІ. Крім того, важливо щоб товари, у які інтегровано ШІ, максимально виключали небезпечні властивості речей оснащені ним. Це вимагає встановлення особливих вимог до виробників ШІ на етапах їх створення та реалізації.

Правові норми, що стосуються відповідальності за шкоду, заподіяну небезпечним продуктом, наразі є чи не єдиними, що можуть застосовуватися до речей, обладнаних ШІ, хоча відповідальність за цим принципом теж має обмеження. Наприклад, якщо автомобіль, обладнаний автопілотом, спричиняє аварію через помилку системи управління, - відповідальність за пошкодження може бути покладена на виробника. Однак, якщо аварія сталася через зміни у налаштуванні автопілота, здійснені його власником або користувачем, то власник повинен нести відповідальність за завдану шкоду.

Слід відмітити, що можливість застосування відповідальності за шкоду, завдану ШІ у ситуації, коли він працює повністю незалежно від розробника чи власника, є найбільш сумнівною з огляду на фактичну відсутність причинно-наслідкового зв'язку між шкодою та діями цих людей [11]. Однак, на даний час право передбачає деліктну відповідальність також у випадках, коли між шкодою та діями винної особи відсутній причинний зв'язок (наприклад, відповідальність за дії тварини, коли причинний зв'язок впливає з норми закону).

Члени Європейської експертної групи із ШІ, зазначають, що за ШІ можуть нести відповідальність і користувач, і виробник. При цьому, користувач зобов'язаний правильно використовувати ШІ, а роль виробника полягає в тому, щоб створити «якісний» ШІ. Слідуючи логіці даної концепції, в майбутньому ШІ можна буде розглядати як інструмент (помічник), за якого відповідає той, хто доручає йому це завдання. Власне, таке трактування відповідальності ШІ є частиною чинних цивільно-правових норм щодо деліктної відповідальності за дії інших осіб.

Висновки. Таким чином, користувачі ШІ, особливо ті, які ліцензують або купують технологію ШІ для використання у підприємницьких цілях, повинні уважно ставитись до розподілу ризиків виробника ШІ, оскільки їх гарантії та пов'язана з ними відповідальність щодо продуктивності роботи ШІ повинні стосуватися збитків у разі збою системи. Також, відповідальність виробника у таких випадках повинна охоплювати претензії третіх сторін, оскільки такі ситуації можуть також вплинути і на нижчестоящих користувачів та можуть завдати значної шкоди репутації компанії, яка використовує ШІ. Однак, ризики використання ШІ можна пом'якшити, обмеживши відповідальність користувачів ШІ шляхом укладення договору страхування (наприклад, комерційне страхування загальної відповідальності, кіберстрахування, покриття помилок і упущень, страхування від перерви в бізнесі та інші види страхування, які застосовуються до того, як системи ШІ можуть вийти з ладу або завдати збитків).

Загалом, питання відповідальності за шкоду, завдану ШІ є складним та потребує детального вивчення. Однак, на даному етапі розвитку ШІ, доцільно було б врегулювати відповідальність ШІ з посиланням на норми ЦК України, які стосуються відповідальності за шкоду, завдану неякісними товарами, роботами чи послугами. Українське законодавство у цій частині правового регулювання не позбавлене недоліків та неточностей, тому теж потребує системного удосконалення та приведення у відповідність до актів права ЄС. Крім того, важливо обрати такий правовий режим для ШІ, щоб захист прав користувачів даних технологій здійснювався якнайефективніше з мінімізацією майнових ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Канзафарова І.С. (2006). Теорія цивільно-правової відповідальності. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Одеса : Астропринт, 261 с.
3. Śmieja, A. (2009). Ogólna charakterystyka odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych. In A. Olejniczak (Ed.), System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna (Vol. 6, pp. 335–363). C.H. Beck; Instytut Nauk Prawnych PAN.
4. Principles of European Tort Law. URL: <http://www.egtl.org/docs/PETLRussian.pdf>
5. Patrick Hubbard, F. (2014). 'Sophisticated Robots': Balancing Liability, Regulation, and Innovation, 66 Fla. L. Rev. 1803. https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2027&context=law_facpub
6. Leroux, Ch., Labruto, R., Boscarato, Ch., Caroleo, F., Günther, J-P. et al., (2012). Suggestion For A Green Paper on Legal Issues in Robotics, Grant Agreement. Number: 248552, public report, December 2012, https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf
7. Janal, R. (2016). Die deliktische Haftung beim Einsatz von Robotern – Lehren aus der Haftung für Sachen und Gehilfen, «Gless/Seelmann, Intelligente Agenten und das Recht» 2016, vol. 141, <https://doi.org/10.5771/9783845280066>
8. Čerka, P., Grigienė, J., Širbikytė, G., (2015). Liability for damages caused by artificial intelligence, “Computer Law & Security Review”, vol. 31(3), <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2015.03.008>
9. Hubbard, F.P. (2014). Sophisticated Robots’: Balancing Liability, Regulation, and Innovation, “Florida Law Review, vol. 66(1803), https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2027&context=law_facpub
10. Wilks, Y. (1985). Responsible Computers?, IJCAI’85: Proceedings of the 9th international joint conference on Artificial intelligence, August 1985, vol. 2
11. Barton, J. T. (2019). Introduction to AI and IoT issues in product liability litigation. Thomson Reuters Westlaw. https://www.iadclaw.org/assets/1/7/Introduction_to_AI_and_IoT_issues_in_product_liability_litigation_-_Jonathan_Barton_-_Thomson_Reuters_Westlaw_Journal_-_2.20.2019.pdf

REFERENCES:

1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 roku № 435-IV. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].
2. Kanzaфарova, I. S. (2006). Teoriia tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti. Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy. Odessa : Astroprynt [in Ukrainian].
3. Śmieja, A. (2009). General description of liability for tort. In A. Olejniczak (Ed.), The system of private law. The law of obligations - general part (Vol. 6, pp. 335–363). C.H. Beck; Institute of Legal Sciences of the Polish Academy of Sciences [in Polish]
4. Principles of European Tort Law. Retrieved from <http://www.egtl.org/docs/PETLRussian.pdf> [in Russian].
5. Patrick Hubbard, F. (2014). 'Sophisticated Robots': Balancing Liability, Regulation, and Innovation, 66 Fla. L. Rev. 1803. Retrieved from https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2027&context=law_facpub [in English].
6. Leroux, Ch., Labruto, R., Boscarato, Ch., Caroleo, F., Günther, J-P. et al., (2012). Suggestion For A Green Paper on Legal Issues in Robotics, Grant Agreement. Number: 248552, public report, December 2012. Retrieved from https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf [in English].
7. Janal, R. (2016). Die deliktische Haftung beim Einsatz von Robotern – Lehren aus der Haftung für Sachen und Gehilfen, «Gless/Seelmann, Intelligente Agenten und das Recht» 2016, vol. 141. Retrieved from <https://doi.org/10.5771/9783845280066> [in German].
8. Čerka, P., Grigienė, J., Širbikytė, G. (2015). Liability for damages caused by artificial intelligence, «Computer Law & Security Review», vol. 31(3), Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2015.03.008> [in English].
9. Hubbard, F. P. (2014). Sophisticated Robots’: Balancing Liability, Regulation, and Innovation, “Florida Law Review”, vol. 66(1803), Retrieved from https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2027&context=law_facpub [in English].
10. Wilks, Y. (1985). Responsible Computers?, IJCAI’85: Proceedings of the 9th international joint conference on Artificial intelligence, August 1985, vol. 2 [in English].
11. Barton, J. T. (2019). Introduction to AI and IoT issues in product liability litigation. Thomson Reuters Westlaw. Retrieved from https://www.iadclaw.org/assets/1/7/Introduction_to_AI_and_IoT_issues_in_product_liability_litigation_-_Jonathan_Barton_-_Thomson_Reuters_Westlaw_Journal_-_2.20.2019.pdf [in English].

Стаття надійшла до редакції: 21.04.2022